

«Код культурної пам'яті і мультикультурна парадигма в оповіданні Джумпи Лагірі «Незвична земля»

Анотація. Статтю присвячено аналізу проблеми співвідношення культурної та особистісної ідентичності. Досліджується поняття культурного коду як важливого чинника для збереження культурних традицій, що особливо актуально в умовах мультикультуралізму. Зазначено, що культурний код героїні полягає в інтерпретації індійської культури через реконструкцію образу покійної матері. Автор статті зауважує, що неможливо повністю зректися свого етнічного походження, що змішування двох культур призводить до існування персонажа з гібридною свідомістю, який не відмовляється від своїх коренів. В оповіданні простежується зсув ідентичності, показано, що частиною мультикультурної парадигми є пам'ять.

Ключові слова: код культурної пам'яті, мультикультурна парадигма, іммігрант, ідентичність, «подвійна свідомість», інтеграція, «свій», «чужий», минуле, ремінісценція, традиція.

Постановка проблеми. Звертаючись до творчості американської письменниці бенгальського походження Джумпи Лагірі, зауважимо, що наскрізною темою її творів є тема імміграції. Відірвані від дому, герої стикаються з одвічною дилемою: асимілюватися в новій країні і відтак прийняти всі її особливості чи зберегти свою ідентичність. Проблема співвідношення культурної і особистісної ідентичності завжди була важливою для «письменників пограниччя», у творчості яких органічно поєднується не одна культурна традиція.

Принцип єдності і поняття культурного коду – складові мультикультуралізму, оскільки допомагають збереженню національної ідентичності в глобалізованому світі. Мультикультуралізм не передбачає домінування якоїсь культури або витіснення однієї іншою, людині важливо «інтегруватися без асиміляції», а отже, не зірвати до кінця кордони «свого» і «чужого». Зазначимо, що збереження культурних традицій особливо важливе в мультикультурній ситуації сьогодення, і саме пам'ять виступає інструментом їх збереження.

Герої Д. Лагірі, будучи представниками двох культур, прагнуть зрозуміти до якої з них вони належать більше, але, звичайно, ці міжкультурні межі є умовними. Така «дифузія» дозволяє не лише провести паралель між культурами, але і простежити певні відмінності. Особистість, яка постійно балансує між культурами, знаходиться в пошуку не лише свого етнічного походження, але і самого себе, символічно бездомна, має «розщеплену (роз'єдану) свідомість» [4, с. 52]. Така особистість часто нещасна, адже знаходиться на роздоріжжі і стикається з проблемою самоідентифікації: не може остаточно визначити, ким вона є насправді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри наявність наукових розвідок вітчизняних та зарубіжних критиків (Н. Висоцька, Т. Денисова, Н. Жлуктенко, L. Grossman, R. Nore, M. Kakutani, C. Taylog та ін.) творчість Джумпи Лагірі розкрита не в повному обсязі, що обумовлює подальші теоретичні дослідження. Важливі зауваження щодо жанрової характеристики збірки, про її проблемно-тематичні особливості висловили Н. Бідасюк (стаття «Мотив дому в оповіданнях Д. Лагірі» (2012), I. Chotiner, V. Gebbie, J. Hiller, A. Knopf (відео-інтерв'ю з письменницею), S. Koss, O. Munday. Але, разом з тим, варто зауважити, що аналіз оповідання «Незвична земля» залишається актуальним, особливо в аспекті основних положень мультикультуралізму.

Мета статті. Метою статті є аналіз проблеми культурної пам'яті в контексті мультикультурної парадигми в оповіданні Джумпи Лагірі «Незвична земля».

Виклад основного матеріалу. Письменниця Джумпа Лагірі відома не лише романом «Тезка» (2003), який було екранізовано режисером Мірою Наір (2006). У 2008 р. читач мав змогу познайомитися зі збіркою «Незвична земля» («Unaccustomed Earth»), яку за жанровим принципом можна розділити на дві частини: збірка оповідань і повість. Усі оповідання

тематично різні, але їх об'єднує близька автору ситуація звикання індійських іммігрантів до чужої країни. Це друга збірка письменниці (перша «Глумач хвороб» (1999) була нагороджена Пулітцерівською премією), яка посіла перше місце в номінації «100 найкращих книжок 2008 року», а також отримала міжнародну нагороду Френка О'Коннора (2008).

«Незвична земля» – перше оповідання однойменної збірки, герої якого вважають себе справжніми американцями, але при цьому щось заважає їм повністю «злитися» зі своїми американськими ровесниками і, як і вони, втілювати в життя свою американську мрію. Бар'єром є їхні індійські корені, адже більшість героїв збірки одночасно намагаються поєднати в собі індійську та американську культури. Вони постають як маргінали між азіатською та американською дійсністю, страждають від культурної несумісності (змішані шлюби), відчувають спадок індійських традицій; «переживання часу постає як параметр індивідуального існування» головної героїні [3, с. 271].

Р. Такакі наголошував, що «багато з нас спантеличені стосовно національної ідентичності і майбутнього як однієї нації» [8, с. 3]. Зазначимо, що в оповіданні простежується зсув ідентичності, показано як іммігранти поєднують різні культурні традиції. Герої ніби «замкнені» зсередини, глибоко самотні, здається, вони віддалені не лише від інших, але і від самих себе.

Помітний в оповіданні прийом історичної «ремінісценції» дозволяє Румі, головній героїні, «реконструювати своє етнічне минуле» через образ померлої матері, яка, на відміну від героїні, є уособленням всього індійського. Рума «робить крок» у минуле, підсвідомо прагне знайти істину: наскільки важливим минуле є для людини і чи можливо його повністю зітерти з людської пам'яті. Саме минуле є основою збереження культурних традицій для героїні (тому зрозумілий авторський вибір граматичного минулого часу (he had worked, fifteen years had passed, he had seen, began, mentioned, had received, kept, he had visited – Past Simple та Past Perfect)).

Епіграфом до збірки послужила цитата з нарису «Таможня» американського письменника Натаніеля Готорна: «Human nature will not flourish, any more than a potato, if it be planted and replanted, for too long a series of generations, in the same worn-out soil. My children have had other birthplaces, and, so far as their fortunes may be within my control, shall strike their roots into unaccustomed earth» [7, с. 2]¹.

Помітна важливість теми імміграції, вона зміцнює людей, адже ставить перед людиною проблему «перевинайдення себе», наголошує, що не варто засиджуватися на одному місці, бо можна «зменшитись» (духовно, інтелектуально), перефразовуючи Н. Готорна, як картоплина. Потрібно подорожувати, відкривати нові світи, як робить батько головної героїні. Після смерті своєї дружини він по-справжньому став вільним: залишив роботу у фармацевтичній компанії і повністю присвятив себе подорожам по Європі. Саме в подорожах батько «знаходить» себе: купуючи найдешевші путівки, за рік він вже встиг побувати у декількох країнах.

«Експеримент пересадження» має і зворотній бік, він по-іншому впливає на життя Руми. Минуле є для неї «ідеальним інструментом творення» окремого, внутрішнього світу [3, с. 271]. Зазначимо, що все оповідання характеризується ретроспективною манерою оповіді (ретроспекція помітна вже після перших рядків твору, коли згадується про те, як приблизно п'ятнадцять років тому Рума відвідувала європейські країни). Рух оповіді за принципом «туди-сюди» (у нашому випадку рух з теперішнього в минуле і навпаки), який протиставляється лінійному, Н. Висоцька називає «поршневим режимом «вперед-назад» [3, с. 280]. Дійсно, оповідання не має чіткої хронології, героїня, поєднуючи в собі дві традиції, немовби «рухається» з теперішнього в минуле і навпаки: минулим є індійські традиції, теперішнім – традиції Америки.

Іммігрантів з гібридною свідомістю дослідниця Н. Бідасюк називає «іммігрантами-хамелеонами», для яких «минуле слугує платформою для поштовху в майбутнє». На думку

¹ «Людина може зменшитись, якщо живе на одному місці протягом багатьох поколінь, так само, як і картопля, якщо її постійно саджати і пересаджувати у виснажений ґрунт. Мої діти народились у різних місцях, і до того часу, поки їх доля буде під моєю опікою, пустять свої коріння на невідомій землі» (переклад тут і далі наш – О.З.)

Н. Бідасюк, персонажі, які тримаються за своє минуле тільки для того, щоб підтримувати традиції, приречені на поразку [2, с. 9]. Поразка головної героїні вбачається не у відсутності кар'єрного росту, скоріше у відчутті внутрішньої самотності. У героїні немає справжніх друзів (навіть батько приїжджає до неї вперше за стільки років). Сіетл, в якому вона проживає з чоловіком, залишається для неї чужим, до того ж вона сама повинна змиритися з втратою матері.

Вихована в традиції жіночої покори, але проживаючи в демократичній країні, героїня жертвує кар'єрою на користь сім'ї. Рішення героїні є прикладом поєднання різних традицій, адже в цьому вбачається відлуння її індійського минулого. Є. Мелетинський наголошував, що «для далекосхідної літератури – і середньовічної, і нового часу, – взагалі не характерне зображення формування становлення особистості в лінійній перспективі» [5, с. 281]. Так і Рума «формується» завдяки спогадам, з яких вона відбирає тільки найкраще. Більшість її думок пов'язуються з матір'ю, життя якої є втіленням «правильного», зразкового, ідеального; воно виступає частиною повсякденного життя для героїні, адже є системою поглядів, фундаментом знань та цінностей про індійську культуру. Спогади Руми – синонім ностальгії: вона не раз хотіла б повернути час і матір, а відтак, прожити життя заново. Зараз у неї своя сім'я: чоловік Адам і маленький син Акаш.

На відміну від Руми, Адам є другорядним персонажем, він згадується лише на початку оповідання, а перед приїздом тестя залишає дім у справах, даючи можливість дружині побути з батьком удвох. Культурний код героїні полягає не в тому, щоб «чуже» зробити «своїм», а в тому, щоб через рідних по крові людей якомога ближче наблизитись до розуміння трохи втраченого, призабутого «свого».

Героїня поєднує в собі дві ідентичності, вона є посередником між двома культурами і це посередництво виступає важливим фактором у творенні її внутрішнього культурного коду. Вона відчуває себе американкою і водночас не може повністю «забути себе». У цьому плані Р. Барт наголошував, що «культурний код – це відгомін того, що вже було прочитано, побачено, зроблено, пережито; код – слід минулого» [1, с. 39]. Саме минуле є культурним кодом для героїні, воно виступає «своєрідним антисценарієм», уособленням якого є її померла мати.

Складовою інтерпретації культурного коду є не лише сліди минулого, важливу роль відіграють емоції (одиночці культурного коду часто марковані емоційністю). Героїня розуміє, що повинна вирішити головне завдання свого життя: правильно розшифрувати культурні коди (менталітет, минуле, їжу, стиль поведінки, побут, досвід, звичаї, традиції), і саме емоції є відповідною точкою пошуку цих кодів.

Зазначимо, що культурний код героїні пов'язується також з її генетичним кодом, адже саме через образ матері Рума інтерпретує особливості індійської культури. Вона дивується як мати могла витримувати життєві випробування (переїхати в чужу країну і присвятити себе лише сім'ї) і водночас усвідомлює, що повторює модель її життя. Вона не розуміє пропозицію свого чоловіка винайняти няню (так робить більшість американських сімей): як можна залишити дитину з незнайомою людиною, і до того ж їй було соромно «praying for something she now had the freedom to do» [7, с. 4]².

Культурний код героїні є своєрідним «ключем» до розуміння індійської культури. Якщо мати уособлювала образ традиційної жінки Індії (носила сарі, готувала індійські страви, спілкувалася бенгальською мовою), то Рума була схожою на неї лише в побуті (зауважимо, що візуальний прояв культурного коду помітний саме в побуті). Мати завжди турбувалася, що після її смерті нікому буде носити її сарі, адже Рума надавала перевагу європейському одягу і тому завжди носила штани, нічим не відрізняючись від американки зовнішньо. Крім спогадів, від матері залишились маленькі светри, які вона зв'язала колись своєму першому онукові, і які за традицією мали перейти наступному.

²«Платити за те, що сама могла робити безкоштовно»

Румі завжди здавалося, що вона виконує ролі, які їй приписують батьки і які їй зовсім не до вподоби: для батька вона немовби старший син, на якого покладають великі надії, для матері – супутник життя.

Вже з перших сторінок оповідання образ матері доволі умовний (ми дізнаємося про втрату в сім'ї Руми), але це не заважає їй посісти почесне місце поряд з головною героїнею. Семіотика трактує культуру як знакову пам'ять людства, яка не передається у спадок, чого не можна сказати по відношенню до Руми, адже культура Індії передається їй саме у спадок на знаковому рівні. Рума, порівнюючи своє життя з життям матері, щоразу переконається в існуванні «cultural gap» між ними (Рума та її брат – іммігранти другого покоління, її батьки – першого). Тому менталітет (хід думок) Руми по відношенню до індійської культури є штучним, спрямованим через матір, яка, на відміну від доньки, підкреслювала свою національну приналежність. Життя матері – це те, що накопичено досвідом, він є частиною мультикультурної парадигми для героїні.

Зазначимо, що важливим культурним кодом є і система імен. Імена завжди уособлювали сакральне значення, а в Індії особа мала два імені: домашнє та офіційне. Але в оповіданні «Незвична земля» важливість імені дещо зміщена: ім'я матері, як і батька Руми, невідоме і замінюється особовими займенниками «він» та «вона».

Акцент робиться на внутрішніх переживаннях героїні. Лише в думках вона символічно «повертається» до матері, а відтак і до Індії. Тому Руму можна вважати «індійкою в лапках», вона є аутсайдером по відношенню до індійської культури.

Важливою подією твору є приїзд батька. Перед приїздом героїня трохи нервує: «Ruma had never spent a week alone with her father» [7, с. 5]³. Помітно, що приїзд дає їй змогу «вийти» зі свого замкнутого для інших внутрішнього світу. Це перший візит батька до доньки, яка проживає вже «на новій землі», тому Рума не уявляє як буде жити під одним дахом з рідним, але водночас «чужим» батьком. Прикладом мультикультурної парадигми для героїні є батькова звичка знімати взуття перед тим, як зайти до будинку, адже ця деталь нагадує їй про індійські традиції. Маленький Акаш дивується: «Why does Dadu take his shoes off?» [7, с. 14]⁴. Замість пояснення Рума ігнорує подив сина, «закриваючи» перед ним «двері» до індійської культури і до свого минулого: в дитинстві вона завжди ходила босоніж.

Будучи настільки прив'язаною до матері раніше, Рума не відчула, як батько поступово віддалявся від неї. Не дивно, що вона багато чого не знала про батька, але те, що він дозволяв звертатись до нього англійською, Рума пам'ятала завжди. Натомість мати Руми визнавала лише бенгальську мову і привчала до цього свою доньку, тому зазначимо, що мультикультурна свідомість героїні простежується і по відношенню до мови.

Між Румою та батьком помітна прірва: їхні стосунки дещо натягнуті. «She knew her father did not need taking care of, and yet this very fact caused her to feel guilty» [7, с. 6]⁵. Героїню хвилює не те, чи знайде її батько спільну мову зі своїм онуком. За індійськими традиціями батько-вдівець повинен проживати з донькою, але Рума поки що не може запропонувати йому місця в своєму житті. Вона боялася, що батько виявиться для неї додатковим тягарем, якого важко буде позбутися. Помітно, що Д. Лагірі привносить в образ Руми роздвоєність, і сумнів щодо того, чи варто батькові жити поряд з донькою, говорить про домінування однієї культури над іншою, а значить, призводить до зміни в її внутрішньому світосприйнятті.

Чоловік-американець не розуміє дилеми, перед якою опинилася його дружина. Відбувається зіткнення культурних кодів: з одного боку, Рума не заперечувала, щоб батько жив з нею, але з іншого, не хотіла брати на себе турботу про нього. Батько теж не очікував, що донька запропонує йому переїхати до неї. Він розумів, що в цьому була і його провина, адже він сам колись втік від своїх батьків на інший континент – хотів побудувати нове життя в Америці.

³ «Рума ніколи не проводила тиждень з батьком наодинці»

⁴ «Чому Даду знімає взуття?»

⁵ «Вона знала, що батько не потребував опіки, але сам факт того, що він залишився один, викликав у неї комплекс вини»

Рума також жила «новим» життям: сама приймала рішення і навіть вийшла заміж за американця (чого б ніколи не зробила її покійна мати).

Відмінність між першим та другим поколінням іммігрантів помітна не лише по відношенню до батьків. Для першого покоління (батьки Руми) домом завжди буде Індія, натомість як іммігранти другого покоління своїм домом вважають Америку. Для обох поколінь дім – це місце, де ти народився.

Різниця між поколіннями помітна і стосовно імені: Адам, звертаючись до дружини, використовує пестливу форму та її скорочене ім'я (dear Rum). Варто зазначити, що пестливі форми не є культурним бар'єром для іммігрантів другого покоління, в той час, як подружжя іммігрантів першого покоління не можуть собі цього дозволити (в оповіданні вони навіть не звертаються один до одного по імені).

Кордони мультикультурної парадигми є умовними, а отже, з часом можуть змінюватися. Під впливом американського життя цю зміну помітно на кухні, де Рума поступово починає «халтурити». Героїня зникає до американської «швидкої їжі», адже тепер Акаш любив заморожені напівфабрикати і зростав типовою американською дитиною. Зауважимо, що їжа для індусів завжди була священною, зведеною в культ. Рума розуміє, що не буде готувати індійські страви для батька, як це робила колись її мати, не буде кожного вечора стояти в нього за спиною і чекати, доки він поїсть, відчуваючи себе прислугою. Мати завжди дотримувалася основного правила життя: спочатку обслужити чоловіка, а вже потім поїсти самій.

Героїня визнає, що простіше бути жінкою американця, аніж індійця. Рума – «культурний мігрант», але при цьому вона не позбавлена своїх коренів. Її внутрішній культурний код передбачає способи обробки та інтерпретації певної «інформації» (аналіз материного життя), а джерело цієї «інформації» виступає як символ (мати). Рума розуміє, що відрізняється від матері, яка повинна була відповідати індійським «стандартам» ідеальної дружини і ніколи не робила нічого «наполовину».

Американська їжа завжди була хімією для матері Руми, тому вона привчала доньку готувати для сина індійські страви (дотримання порад матері свідчить про «подвійну свідомість» героїні). Для матері Руми американські діти асоціювалися з капризами, з простудою, з алергією на все, результатом чого було надмірне споживання «хімії», тобто американської їжі.

Американською дитиною для матері Руми є трирічний Акаш. Він належить до третього покоління іммігрантів, яких можна назвати «іммігрантами нової діаспори». Н. Висоцька зазначає, що «більшість іммігрантів першого (і навіть другого) покоління бажали якомога швидше перетворитися на справжніх «американців», але з часом ситуація змінюється і у третьої генерації іммігрантів самовідчуття як американців вже настільки міцне, що вони можуть дозволити собі розкіш реконструювати своє етнічне минуле» [3. с. 19]. Для Акаша, до речі, як і для його матері, «реконструкція» минулого є умовною і також пов'язується з образом його померлої бабусі. Бабуся привчала до індійської культури свого онука Акаша не лише національними стравами, вона співала йому пісні, вивчала з ним вірші бенгальською мовою. Помітно, що для онука (як і для його матері) збереження культурних традицій відбувається через мову. Акаш уособлює немовби «синтез» Руми та Адама: має кучеряве волосся, яке, до речі, ще жодного разу не стригли, та смагляву шкіру. Батько Руми припускав, що онук виросте красивим, адже ввібрав краще з обох культур (батько Акаша – американець, мати має індійське походження). Від батька Акаш перейме важливість сходження по кар'єрних сходах, а від Руми – дотримання культурних традицій.

Після смерті матері словосполучення «старий дім» викликало в Руми подвійне відчуття (це розпочалося тоді, коли батько продав дім, в якому вони жили з матір'ю). З одного боку, вона не могла забути матір, але з іншого, той факт, що навколо нічого про неї не нагадувало, якось допомагав змиритися з втратою. Зауважимо, що крім матері, «минулим» для героїні є і дім. Інколи Рума відчувала, що після смерті мати стала немовби ближчою, її образ все більше ідеалізувався. Знову відбувається «коливання» між минулим і теперішнім.

На відміну від своєї померлої дружини, батько Руми нічим не відрізняється від американця. Не дивлячись на те, що він перелетів майже через всю Америку, він не відчувається тут чужим, хоча згадує, як в перші роки імміграції йому було важко.

Цікавими є події в саду Руми (сад символізує культурне коріння її сім'ї). На відміну від батька, садівництво не викликає в героїні жодного захоплення, тому її сад недоглянутий. Батько не лише наводить лад в саду Руми, він символічно прив'язує себе до цієї землі і садить дерево, яке пустить своє нове коріння. Праця в саду – це відпочинок для нього, на відміну від Руми, яка навіть не знала, що в неї ростуть квіти дельфініуми.

Хоча маленький Акаш багато в чому не розуміє батька Руми (звичка знімати взуття, заходячи до будинку, невідома мова, якою час від часу говорить дід), це не заважає йому порозумітися з батьком Руми, адже вони мають спільну справу – обоє працюють у саду. Акаш повторює за дідом, але робить все у вигляді гри. Онук закопує в землю іграшки (дідусь навіть радить не закопувати глибоко) – пародія на продовження життя, символ штучності. Ідеальне майбутнє поєднується з утопією: як може вирости і дати плоди конструктор «Лего», резиновий динозавр та пластиковий слон?

Зміни в сімейному житті героїня теж пов'язує з втратою матері. Вона не може пояснити цього, але саме тоді, коли матері не стало, між нею та Адамом виросла «стіна». Вона вперше відчула, що вони з чоловіком – різні люди і що у кожного свій шлях. Рума згадує, що мати була проти шлюбу з американцем, але з часом змінила свою думку і навіть по-материнськи спромоглася полюбити Адама. Пізніше роль бабусі змінив матір Руми: вона стала спокійнішою, радіснішою, зарядилась позитивною енергією.

Дивлячись на доньку, батько Руми немовби бачить свою дружину. Минуле батька, як і Руми, пов'язується з його померлою дружиною, і так само, як і для Руми, вказує на мультикультурну парадигму в оповіданні. Батько помічає, що донька повторює модель життя матері: як і його дружина, Рума на невідомій землі, безробітна, з малою дитиною і цілковито залежить від чоловіка.

Важко не погодитись з М. Тлостановою, яка зазначає: «самовідчуття нового жителя «космополісу» не стирає до кінця чутливості до певного культурного простору, через який продовжує проходити процес самоідентифікації» [6, с. 208]. Тому на типове американське питання батька «What makes you happy?» Рума не може відповісти. Батько вагається: може вона просто не вміє бути щасливою? Думаючи про те, як страждала його дружина, він усвідомлює, що завжди очікував іншого життя для Руми. Щоб не копіювати життя матері, батько не раз нагадував Румі про пошук роботи, повторював, що впевненість у собі – найголовніше, але він не знав найголовнішого: Рума не збиралася працювати. Батько вважав, що донька повинна мати американське уявлення про свободу, розраховувати на себе, а не на чоловіка. Він зробив наступне спостереження: «The more the children grew, the less they had seemed to resemble either parent – they spoke differently, dressed differently, seemed foreign in every way, from the texture of their hair to the shapes of their feet and hands» [7, с. 60]⁶.

Саме в онукові батько Руми бачить віддзеркалення самого себе – генетичну реконструкцію, продовження роду, незважаючи на те, що Акаш лише наполовину індус і має зовсім не бенгальське прізвище.

Після смерті дружини батько Руми знаходить свободу не лише в подорожах, в нього зав'язуються нові, вільні, невимушені стосунки з американкою місіс Багчі. Батько проводить паралель між життям померлої дружини та місіс Багчі: на відміну від його покійної дружини, місіс Багчі із задоволенням носить американський одяг. Можливо тому, що вона нічого не очікувала від батька Руми, він був особливо щедрий і уважний з нею, чого ніколи не робив у стосунках зі своєю покійною дружиною. Батько навіть обирає місце свого проживання (йому до вподоби жити самому, тому він не залишається в Руми після тижневого візиту). Зауважимо, що максимальна свобода в усьому характерна для менталітету американців, до якого тяжіє батько

⁶ «Чим більше дорослішали його діти, тим менше вони нагадували батьків – вони розмовляли і одягались по-іншому, здавались іноземцями в усіх відношеннях: від волосся до форми ніг та рук»

Руми. Він не лише схожий на американця ззовні, він мислить по-американськи, наголошуючи доньці про фінансову незалежність.

На відміну від свого чоловіка, менталітет матері Руми більш стійкий. Цікаво, що прояви етнічного менталітету яскраво заявляють про себе саме тоді, коли людина потрапляє в інше культурне середовище. В менталітеті матері Руми відчувається помітна різниця, він є основою її національної самоідентифікації. Мати відрізняється від американки не лише в побуті, але й зовнішньо (рисами обличчя, стилем одягу).

М. Тлостанова згадує про «неможливість розрізнити між минулим, теперішнім та майбутнім, що призводить до домінування просторових образів» [6, с. 201]. У творі лише Руму можна вважати «просторовим персонажем»: для неї минуле і теперішнє зливаються в один потік думок. Минуле, яке пов'язується з прийомом ремінісценції, є конденсатором культурної пам'яті героїні, а пам'ять, в свою чергу, є процесом внутрішньої комунікації.

Висновки. Проаналізувавши оповідання Д. Лагірі «Незвична земля», вдалося зробити певні висновкові положення.

Зазначимо, що твір варто розглядати з позицій мультикультуралізму, адже в оповіданні гостро поставлена проблема іммігрантів: як стати частиною нового суспільства і при цьому «не втратити себе». Тема імміграції розглядається з двох позицій. По-перше, вона вбачається не в стражданнях героїв на чужині, а в пошуку нових «я» в собі. По-друге, не завжди «пересадження» на новий ґрунт дає свої плоди, інколи такий експеримент призводить до змішаних результатів, робить з людини «гібрида» (Рума). Твір зображує друге покоління іммігрантів, які вже «переплавилися» на новий лад і мало чим нагадують своїх предків.

У цілому, все оповідання складається з роздумів Руми, і окрім приїзду батька, в ньому немає якихось визначних подій. Після від'їзду батька все стає на свої місця і кожен повертається до своїх справ: Рума чекає на чоловіка, який скоро повернеться з відрядження, батько вже встиг засумувати за місіс Багчі.

Менталітет батька Руми гнучкий, він тяжіє до американського, на відміну від його дружини, менталітет якої виявився більш стійким до умов американського життя, а відповідно, не змінився під впливом культурного коду країни.

Зауважимо, що мультикультурна парадигма закладена в психіці кожного іммігранта. Мультикультурна парадигма героїні (до речі, її батька та сина) зводиться до однієї особи, до померлої матері. Мати є не лише об'єднуючим фактором минулого, аналіз її життя сприяє розкодуванню культурних кодів. Героїня усвідомлює, що неможливо повністю зректися свого етнічного походження.

Автор надає перевагу використанню граматичного минулого часу. Культурним кодом у творі є пам'ять, адже через «існування» померлої матері відкрита брама в минуле, що дозволяє реалізацію «діалогу» головної героїні з матір'ю.

Код культурної пам'яті героїні вбачається не тільки у внутрішніх переживаннях, він простежується у моделях її поведінки (у стосунках з чоловіком та в побуті). Культурний код і ступінь його сформованості позитивно впливають на менталітет Руми, допомагають глибше зрозуміти феномени індійської культури.

У творі аналізується проблема «батьки і діти», автор показує, що герої знаходяться між почуттям відповідальності за батьків та бажанням повної незалежності. Між такою дилемою опиняється Рума: одночасно поєднуючи дві культури, героїня «скріплює» роз'єднану (розщеплену) свідомість в єдину культурну свідомість.

Модель поведінки героїні, яка відчуває себе американкою і лише в думках повертається до індійської культури, протиставляється поведінці її матері. Пам'ять виступає частиною мультикультурної парадигми для героїні. Відлуння минулого є утвердженням її особистісного «я», воно її тримає, даючи змогу переосмислити своє життя і водночас виступає досвідом, який неможливо повернути назад.

Література

1. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика / Р. Барт. – М., Прогресс, 1989. – 335 с.

2. Бідасюк Н. Творчість Бгараті Мухерджі у контексті американського мультикультуралізму: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.04 / Наталія Василівна Бідасюк. – Київ, 2007. – 21 с.
3. Висоцька Н.О. Єдність множинного. Американська література кінця ХХ – початку ХХІ століть у контексті культурного плюралізму: Монографія / Н.О. Висоцька. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2010. – 456 с.
4. Ильин И.П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа / И.П. Ильин. – М.: Интрада, 1998. – 256 с.
5. Мелетинский Е.М. Введение в историческую поэтику эпоса и романа / Е.М. Мелетинский. – М.: Наука, 1986. – 319 с.
6. Тлостанова М.В. Человек в современном мире: проблемы множественной идентичности // Вопросы социальной теории. – 2010. – Том IV. – С. 191-217.
7. Lahiri J. Unaccustomed earth / J. Lahiri. – New York, Toronto: Manotosh Biswas, 2008. – 331 p.
8. Takaki R. A Different Mirror: A History of Multicultural America / R. Takaki. – Boston: Little Brown & Co., 1993. – 508 p.

Аннотация. Заика О.В. «Код культурной памяти и мультикультурная парадигма в рассказе Джумпы Лагири «Непривычная земля». Статью посвящено анализу проблемы соотношения культурной и личностной идентичности. Анализируется понятие культурного кода как важного фактора для сохранения культурных традиций, что особенно актуально в условиях мультикультурализма. Указано, что культурный код героини заключается в интерпретации индийской культуры через реконструкцию образа покойной матери. Автор статьи отмечает, что невозможно полностью отречься от своего этнического происхождения, что смешивание двух культур приводит к существованию персонажа с гибридным сознанием, который не отказывается от своих корней. В рассказе прослеживается смещение идентичности, показано, что частью мультикультурной парадигмы есть память.

Ключевые слова: код культурной памяти, мультикультурная парадигма, иммигрант, идентичность, «двойное сознание», интеграция, «свой», «чужой», прошлое, реминисценция, традиция.

Summary. Zaika O. «Code of cultural memory and multicultural paradigm in Jhumpa Lahiri's story «Unaccustomed earth». The article deals with the relationship between cultural and personal identity. The notion of cultural code as an important factor for the preservation of cultural traditions which is especially important in multiculturalism, is examined. It is indicated that character's cultural code is in the interpretation of Indian culture through the reconstruction of image of her dead mother. The author of the article notes that it is impossible to repudiate one's ethnic origin completely, that mixing two cultures leads to the existence of character with hybrid consciousness who does not renounce his roots. The shift of identity is traced in the story, it is shown that memory is a part of multicultural paradigm.

Key words: code of cultural memory, multicultural paradigm, immigrant, identity, «double consciousness», integration, «our», «other», past, reminiscence, tradition.